

Маріупольський
державний
університет

**ІННОВАЦІЇ
В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ:
ТЕОРІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, ШЛЯХИ ЗАГРОВАДЖЕННЯ У
ПРАКТИКУ**

**Збірник матеріалів
III Всеукраїнської науково-практичної конференції**

Київ - 2024

Інновації в дошкільній освіті: теорія, перспективи, шляхи запровадження у практику: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 березня 2024 року / за заг. ред. Ю.О.Демидова. Маріуполь: МДУ, 2024. 207 с.

Редакційна колегія:

- Голова** – Микола ТРОФИМЕНКО, ректор МДУ, кандидат політичних наук, професор;
- Заступник голови** – Олена БУЛАТОВА, перший проректор МДУ, доктор економічних наук, професор;
- Члени оргкомітету:**
- Юлія ДЕМИДОВА, завідувач кафедри дошкільної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент;
  - Катерина КРУТІЙ, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти;
  - Ольга ФУНТИКОВА, доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти;
  - Світлана МАКАРЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти;
  - Оксана ПОПОВСЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти;
  - Вікторія ЯЙЛЕНКО, старший викладач кафедри дошкільної освіти;
  - Ірина ДЕСНОВА, в. о. завідувача кафедри практичної психології, кандидат педагогічних наук, доцент;
  - Оксана ГОЛЮК, завідувач кафедри педагогіки та освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

Рекомендовано до друку Вченою радою психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету
(протокол № 10 від 28 березня 2024 року)

Статті публікуються в авторській редакції

© Колектив авторів, 2024

© Кафедра дошкільної освіти МДУ, 2024

7. Kruty K., Rodiuk N., Desnova I., Blashkova O., Pakhalchuk N., Holiuk O., Stulika O. Transformation of life and personal values system of modern ukrainian youth. Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume II, May 26th, 2023. 419-428. <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/7083>

Ковальська О.М.

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітня програма «Практична психологія»

Маріупольський державний університет, м. Київ

Науковий керівник:

Крутій К.Л.,

д. пед. наук, професорка,

професорка кафедри дошкільної освіти,

Маріупольський державний університет, м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ПРИМУСОВОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ В НОВІ КУЛЬТУРНІ СЕРЕДОВИЩА

Науковий огляд літератури, здійснений нами, спрямовано на аналіз методології останніх емпіричних досліджень щодо відчуттів молоді в умовах міграції в Європі. Особливу когорту внутрішніх та зовнішніх мігрантів формують люди, які зазнали примусового переселення у зв'язку з небезпечними умовами для їхнього життя та добробуту. У сучасному глобалізованому суспільстві такі ситуації збільшуються через зростання природних і техногенних катастроф, терористичних акцій та збройних конфліктів.

Масштабні міграції між територіями завжди породжують низку проблем, що виявляються на державному, регіональному, місцевому та індивідуальному рівнях [1]. Так, Кіріякі Дуомас та Хелена Авері здійснили дослідницький огляд літератури про прагнення та майбутнє молоді в умовах міграції та мобільності, визначивши такі ключові моменти, на які слід звернути увагу в умовах сьогодення (Kyriaki Doumas, Helen Avery [10]): молоді люди в умовах міграції мають значні амбіції, але стикаються зі значущими перешкодами; невизначеність заважає молоді реалізувати довгострокове планування та втілення життєвих проєктів; політика держави створює умови, що не відповідають європейським цінностям та їхнім амбіціям. Д. Гейтлі (D. Gateley [9])

Дослідником Д. Гейтлі (D. Gateley [9]) визначено проблеми, з якими зіштовхуються молоді мігранти, а саме: першочергове задоволення базових потреб: їжа, житло, медицина; найбільше перепон є в опануванні нової мови, припинений та/або несистемний освітній процес через вигнання та невизнану попередню кваліфікацію. Ая Табет (Thabet A. [16]) у своєму дослідженні зазначила, що майже 40% вимушено переміщених дітей схильні до стресових проявів, що, своєю чергою, впливає на їхнє майбутнє.

Психологічні наслідки є основними наслідками примусового переміщення, що є все більш поширеним явищем та надміру впливає на молоде покоління. За оцінками, що було оприлюднено в 2010 році, 40 мільйонів осіб по всьому світу було насильно переміщено, і до кінця 2019 року ця цифра майже подвоїлась, а саме до 79,5 мільйонів. Майже 40% тих, хто був примусово переміщений у 2019 році, були віком молодше 18 років (Звіт UNHCR. Global trends: forced displacement, 2019).

Науковці Дж. Мюррей та Т. Ветанкаур оцінили вплив вимушеного переміщення та зазначили, що 80% дітей мають психологічні проблеми (J. Murray, T. Betancourt [8; 13]). Для цих дітей травми під час міграції пов'язано з насильством та втратами, що ускладнилися надзвичайними труднощами, пережитими під час переміщення, та проблемами, що виникають після прибуття на нове місце. Наприклад, дітей може бути відокремлено від опікунів, що підвищує ризик стикання з сексуальним та фізичним насильством, непридатним харчуванням та іншими обмеженнями в доступі до ресурсів. Після міграції діти та їхні сім'ї можуть зіткнутися з дискримінацією, ускладненим доступом до ресурсів, проблемами адаптації та загостренням сімейних конфліктів (дослідження Т. Меашам, J. Guzder, C. Rousseau [12]).

Міграція може забезпечити тимчасовий захист дітям, яких вимушено переміщено, цей процес часто асоціюється з численними іншими негараздами, такими як дискримінація, соціальна маргіналізація, економічні труднощі, мовно/мовленнєві та комунікаційні бар'єри та втрата статусу. Це може надалі ускладнюватися фазою горя, та/або призвести до того, що глибинні травми виходять на поверхню [12; 14; 15]. У 2022 році вітчизняними дослідниками О. Беляєвою, Г. Даниленко, Е. Завелею, М. Ісаковою та Л. Страшком було здійснено дослідження щодо психологічного стану внутрішньо переміщених підлітків, в якому було з'ясовано: фізичне здоров'я та психологічний стан порівняно з місцевими підлітками погіршився у двічі; найбільш поширеними емоційними станами із поміж підлітків є віра у краще майбутнє, злість на події чи осіб, сподівання на покращення та страх за добробут рідних і родинного майна; внутрішньо переміщені підлітки зверталися за медичною допомогою в 1,5 рази частіше, ніж ті, що залишились на своєму попередньому місці проживання [2].

З метою дослідження психологічного добробуту підлітків застосовувалися такі діагностичні методики: «КОСБ-3» (Когнітивні особливості суб'єктивного добробуту) О. Савченка та О. Калюка, коротка шкала резильєнтності (BRS), шпитальна шкала тривоги та депресії «HADS». Для обробки даних науковці використовували методи кількісного та якісного аналізу. Перш за все, фокус було спрямовано на психологічний добробут підлітків, яке діагностували за допомогою методики «КОСБ-3» [5]. Кількісний аналіз показав, що середні показники психологічного добробуту внутрішньо переміщених підлітків за всіма шкалами методики є нижчими [7]. Проведене дослідження О. Столярчук та С. Жоровою підтвердило, що вимушене переміщення підлітків впливає на їх психологічний добробут у різних напрямках, а саме:

з'ясовано, що внутрішньо переміщені підлітки виявили нижчий рівень суб'єктивного добробуту порівняно з тими, хто не зазнавав змін у місці проживання. Однак вони також виявили менше невдоволеності собою та розчарування в житті, у порівнянні з місцевими мешканцями;

зафіксовано, що підлітки, які не змінювали місця проживання, мають вищі середньостатистичні показники резильєнтності. Це підтверджено більшою кількістю носіїв високого рівня резильєнтності серед місцевих мешканців;

виявлено, що внутрішньо переміщені підлітки мають вищі середньостатистичні показники тривоги та депресії порівняно з тими, хто не змінював місце проживання. Проте більша кількість внутрішньо переміщених підлітків не має ознак тривожного чи депресивного розладу, що може свідчити про їхню адаптивність у нових умовах [7].

Здійснений аналіз результатів досліджень доводить, що психоемоційні зміни в підлітковому віці суттєво впливають на подальший розвиток і формування особистості, отже, варто звернути увагу на пошук суб'єктивних та об'єктивних ресурсів для відновлення психоемоційного стану вимушено переміщених підлітків [4]. У запровадженні психологічних реабілітаційних заходів з метою покращення психологічної стійкості українські науковці виокремлюють такі напрями втручання [3; 4]: взаємодія з дитиною: стимулювання розвитку життєстійкості, формування навичок ефективного управління стресовими ситуаціями, вирішення проблем, впорядкування наслідків впливу надмірних стресових чинників; взаємодія з батьками: сприяння формуванню збалансованого психоемоційного стану значущих дорослих, навчання розуміти та адекватно реагувати на стресові стани та реакції дитини; взаємодія із соціальним довкіллям: упровадження гуманістичних цінностей у суспільстві та сприяння розвитку підтримуючих взаємин в сім'ї (родині) та широкому соціальному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Т.Ф., Гончар Л.В., Куниця Т.Ю., Бирик Д.Д. Вимушені переселенці: соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки. Монографія / за ред. Т.Ф. Алексеєнко. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 240 с.
2. Даниленко Г. та ін. Медико-соціальні аспекти стану здоров'я підлітків – внутрішньо переміщених осіб / Охорона здоров'я дітей та підлітків. 2022. № 2. С. 8–12.
3. Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М. Специфіка перебігу кризових станів, психотравми та посттравматичного стресового розладу у дітей. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : методичний посібник. Київ, 2016. С. 9–21.
4. Ларіна Т. О. Ресурси життєздатності: можливості реабілітації особистості. Особистість в умовах кризових викликів сучасності : матеріали методологічного семінару НАПН України 24 березня 2016 р. К., 2016. С. 479–487.
5. Савченко О., Калюк О. Методика діагностики когнітивних аспектів суб'єктивного благополуччя особистості. Організаційна психологія. Економічна психологія. 2022. № 1 (25). С. 89–101.
6. Ставицька О. Психологічні основи життєстійкості підлітків. Траєкторія розвитку життєвих перспектив особистості в умовах сучасного освітнього простору : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет конференції. Бердянськ, 30 листопада 2021 р. С. 65–68.

7. Столярчук О.А., Жорова С.С., Психологічне благополуччя внутрішньо переміщених підлітків // Габітус. 2023. Випуск № 52. С. 94- 97. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208>
8. Betancourt T.S., Frounfelker R., Mishra T., et al. Addressing health disparities in the mental health of refugee children and adolescents through community-based participatory research: a study in 2 communities. *Am J Public Health* 2015.105 Suppl 3(Suppl 3). P.p. 475–82.
9. Gateley D.E. A policy of vulnerability or agency? Refugee young people’s opportunities in accessing further and higher education in the UK. *Compare: J Comparative Int Educ.* 2015. 45(1). P.p. 26–46.
10. Kyriaki D., Helen A. Lives ‘on hold’ in Europe: an explorative review of literature on youth aspirations and futures in situations of migration and mobility. *European Journal of Futures Research.* 2014.
11. Marley C., Mauki B. Resilience and protective factors among refugee children post-migration to high-income countries: a systematic review. *Eur J Public Health.* 2019. 29(4). P.p. 706–713.
12. Measham T., Guzder J., Rousseau C., et al. Refugee children and their families: supporting psychological well-being and positive adaptation following migration. *Curr Probl Pediatr Adolesc Health Care.* 2014.44 P.p. 208–15.
13. Murray J.S. War and conflict: addressing the psychosocial needs of child refugees. *Early Child Teach Educ* 2019. № 40. P.p. 3–18.
14. Sirin S.R., Rigters-Sirin L. The educational and mental health needs of syrian refugee children. Washington, DC: Migration Policy Institute, 2015.
15. Nosè M., Ballette F., Bighelli I., et al. Psychosocial interventions for post-traumatic stress disorder in refugees and asylum seekers resettled in high-income countries: systematic review and meta-analysis. *PLoS One.* Barker EK. Interventions to enhance psychological resilience. 2017.
16. Thabet A., Ghandi S. In forcibly displaced children: a systematic review/ *BMJ Global Health* 2023.

Лукаш А.О.,

здобувачка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітня програма «Дошкільна освіта»

Маріупольський державний університет, м. Київ

Науковий керівник:

Макаренко С.І.,

к. пед. наук, доцентка,

доцентка кафедри дошкільної освіти,

Маріупольський державний університет, м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Емоційна сфера дітей старшого дошкільного віку вважається однією з провідних складових їхньої особистості. Емоції відіграють важливу роль у формуванні психологічного благополуччя та адаптації до навколишнього середовища. Відповідно, вивчення психологічних особливостей емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку є важливою та актуальною проблемою сучасної дошкільної психології та педагогіки.